

בנין ועקב

על פרשת השבוע

הטעם שבכל הדורות צריכים לברך את הבנים 'ישימך אלקים כאפרים וכמנשה'

וכי לא היה מכירם, והרי כתיב אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי'.

ובמדרש תנחומא (ויחי, ו) הקשו עוד יותר, 'וכי לא היה מכירן, והלא בכל יום ויום יושבין ועוסקין בתורה לפניו, ועכשיו הוא אומר 'מי אלה', לאחר ששימשו אותו שבע עשרה שנה שעמד במצרים לא הכירן'.

וביותר צריכים להבין תשובת יוסף על שאלת יעקב 'מי אלה' - 'בני הם אשר נתן לי אלקים בזה', איזה תשובה ענה בזה על שאלת יעקב, למה בניו אינם ראויים לברכה, הרי אדרבה, בגלל שהשי"ת נתן לו בנים אלו, היו צריכים להיות ראויים לברכה. ופירש"י, יוסף הראה לו שטר אירוסין ושטר כתובה, וביקש יוסף רחמים על הדבר ונחה עליו רוח הקודש.

וכן אמרו במדרש תנחומא (שם) ביותר אריכות, שיעקב ראה לירבעם בן נבט ולאחאב בן עמרי שעומדין מאפרים עובדי עכו"ם, ונסתלקה רוח הקודש ממנו. כשראה יוסף כך, מיד נשתטח בקרקע וביקש רחמים לפני הקדוש ברוך הוא ואמר, רבון העולם, אם הן ראוין לברכה אל תחזירני היום בבושת פנים. מיד הכניס הקדוש ברוך הוא רוח הקודש ביעקב, וחזר וברכן.

ומשמע מכל זה שיעקב בעצמו לא היה לו חשק כל כך לברכם, ורק משום שיוסף ביקש רחמים על הדבר, והראה לו שטר אירוסין ושטר כתובה, לכן נעתר אליו יעקב והסכים לברכם.

בפרשתן כתיב (מח, ה), ועתה שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד בואי אליך מצרימה לי הם אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי. ולאחר מכן כתיב (שם, ח-ט), וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה. ויאמר יוסף אל אביו בני הם אשר נתן לי אלקים בזה ויאמר קחם נא אלי ואברכם. ובסוף הענין כתיב (שם, ט), ויברכם ביום ההוא לאמור בך יברך ישראל לאמר ישימך אלקים כאפרים וכמנשה וישם את אפרים לפני מנשה.

וקשה, דלכאורה הפסוקים סותרים אהדדי, דהנה בתחילה החשיב יעקב מאד את בניו של יוסף, עד שהחשיבם ממש כמו ראובן ושמעון בניו, ואמר שמעתה יהיו נכללים בכלל הי"ב שבטי קה, וכמו שפירש"י, לי הם - בחשבון שאר בני הם, ליטול חלק בארץ איש כנגדו, ויהיה להם שם בשבטים בענין הנחלה.

איך יתכן שיעקב לא הכיר את מנשה ואפרים ושאל עליהם 'מי אלה'

ומאחר שהחשיבם כל כך איך יתכן שתיכף לאחר מכן שאל ליוסף על מנשה ואפרים 'מי אלה'. ופירש"י, מי אלה - מהיכן יצאו אלו שאינן ראוין לברכה. והדבר קשה להולמו, הרי הוא בעצמו העיד ממש לפני זה שהם כשרים וצדיקים, ולכן יהיו בכלל השבטים, ואם כן למה עתה הוא אומר עליהם שאינם ראויים לברכה, ועושה עצמו כמי שאינו מכירם - 'מי אלה'. וכן הקשו במדרש ילמדנו (בראשית אות קפד), 'מי אלה,

הסתירה המשולשת

ולפי זה תמוה, איך נהפך לאחר מכן לבו של יעקב לגמרי מן הקצה אל הקצה, וחזר להחשיב עד מאד את אפרים ומנשה, עד שאמר שבמשך כל הדורות יברכו תמיד האבות לבניהם, שיהיו צדיקים כמו אפרים ומנשה. וכלשון הפסוק (מח, כ), **ויברכם ביום ההוא לאמור בך יברך ישראל לאמר ישימך אלקים כאפרים וכמנשה**. ופירש"י, בך יברך ישראל - הבא לברך את בניו, יברכם בברכתם ויאמר איש לבנו **ישימך אלקים כאפרים וכמנשה**. והדברים קשים להולמם, הרי הוא בעצמו לא רצה לברכם כלל, מפני שעתידים לצאת מהם רשעים, ואם כן למה יש לכל ישראל בכל הדורות לברך לבניהם שיהיו צדיקים דוקא כמו אפרים ומנשה, הרי יש בהם גריעותא שיצאו מהם רשעים.

ולסיכום, יש לנו ליישב הסתירה המשולשת שרואים בפסוקים הללו: (א) בתחילה החשיב מאד את אפרים ומנשה עד שהכלילם בכלל השבטים. (ב) ואילו לאחר מכן זלזל מאד בהם עד שעשה עצמו כאינו מכירם, ואמר שאינם ראויים לברכה. (ג) ושוב לאחר מכן חזר להחשיבם מאד, עד שאמר שכל ישראל יתברכו שיהיו להם בנים צדיקים כמותם.

למה דוקא 'כאפרים וכמנשה' ולא כשאר הצדיקים והשבטים

ובאמת גם לולי כל הסתירה שביארנו, יש להבין בכללות, למה יש על האבות לברך את בניהם שיהיו דוקא כמו אפרים ומנשה, למה לא יברכו את בניהם שיהיו כמו אברהם יצחק ויעקב, כראובן ושמעון וכדומה, למה דוקא 'כאפרים וכמנשה'.

ועל קושיא זה נאמרו כבר הרבה ישובים, **הבני יששכר בספרו דרך פקודיך** (מצות עשה נה חלק המחשבה) **ובספרו אגרא דכלה** (בפרשתן) מיישב, על פי מה שאמרו **חז"ל** (אבות פ"ד משנה כ"א) הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם, והנה טבע הבריות הוא, שכאשר השי"ת משפיע על אדם אחד טובה מיוחדת יותר משאר חביריו,

הוא מגביה את עצמו בכבוד על חביריו, וגם בא לידי תאוה, כי מי שיש לו מנה רוצה מאתיים. לעומת זה חביריו שלא זכו לטובה מיוחדת זו, מתחילים לקנאות בחברים המושפע בטובה יותר מהם.

והנה כאן ראה מנשה איך שיעקב זקנו מעביר את יד ימינו ממנו, ונותנו על ראש אחיו אפרים הצעיר ממנו, והיה לו להיפגע מזה עד עמקי נשמתו, וכמו שמצינו שמשה רבינו לא רצה ללכת בשליחות ה' להוציא את ישראל ממצרים מפני חשש זה, שאהרן אחיו הגדול, יפגע מזה שאחיו הצעיר ממנו נעשה המנהיג, עד שאמר לו השי"ת (שמות ד, יד) **וראך ושמח בלבו**.

ובכל זאת נשאר מנשה בשתיקתו, ולא העיר כלום לזקנו, ורק אביו יוסף העיר ליעקב, שיש להשים יד ימינו על ראש מנשה הבכור, ואילו מנשה עצמו העביר על מדותיו ושתק וקיבל את זה באהבה. וכמו כן אפרים עצמו לא בא על ידי זה לידי תאוה וכבוד, ולא נתגאה על מנשה.

וכשראה יעקב אבינו גודל צדקתם של מנשה ואפרים, אמר שבכל הדורות יהיו מברכים את הבנים, **ישימך אלקים כאפרים וכמנשה** דייקא, כי בודאי כל אבא מתברך ורוצה, שגם הבנים שלו יזכו לדרגה עילאה זו, לשתוק ולקבל את הכל באהבה, ולהיות מעבירים על מדותיהם, ושלא יתגאו על אחרים, ובכך יהיו נקיים לגמרי מג' אבות נזיקין, קנאה תאוה וכבוד המוציאים את האדם מן העולם.

אצל מנשה ואפרים לא היה ירידת הדורות

והשפת אמת (ויחי, תרל"ב) מבאר בדרך אחר, דהנה באמת יש תמיד ירידת הדורות, וכמו שאמרו **בגמרא** (שבת קיב:), אם ראשונים בני מלאכים אנו בני אנשים, ואם ראשונים בני אנשים אנו כחמורים, ולא כחמורו של רבי חנינא בן דוסא ושל רבי פנחס בן יאיר, אלא כשאר חמורים.

אמנם אצל אפרים ומנשה מצינו שלא היה בהם ירידת הדורות, שהרי יעקב אבינו אמר עליהם (מח, ה), **אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי**, והיינו שהם עומדים באותו דרגה ומעלה של

יש לנו ללמוד מיוסף שלא מינה את בניו לשרים חשובים רק גידל אותם ללימוד התורה

ועל דרך זה ביאר גם מרן המהר"ם שיק זצוק"ל (הובא במשנה שכיר בפרשתן), דביאור הפסוק "בך יברך ישראל ישימך אלקים כאפרים וכמנשה" כן הוא, שיש לכל אחד מישראל ללמוד דרך מוסר מיוסף הצדיק, איך לגדל בניו. דהנה נסיון גדול היה ליוסף הצדיק בגידול בניו, שהרי היה בידו לגדל בניו בחכמות מצרים, ולעשות אותם שרים ופרתומים, כיון שהיה המלך על כל מצרים, ומי היה מעכב בידו מלעשות אותם שרים גדולים ויורשי מלכותו.

ואעפ"כ היה ממאס בכל זה ולא גידל אותם רק על ברכי התורה אצל אביו בגושן, כדי שלא ילמדו מתועבת מצרים. כן צריך כל אדם לגדל בניו רק לתורה ויראה טהורה, ולא ילמד אותם חכמות זרות חלילה כדי שיעלו לשררות. וזהו מה שאמר יעקב אבינו, **בך יברך ישראל**, פירוש, **בך** - יוסף, **יברך ישראל**, ממך ילמדו וכן יעשו ישראל לגדל בניהם רק לתורה, כמו שאתה עשית עם בניך במצרים.

הצדיק אינו מסתכל רק על האדם עצמו רק הוא רואה בחוש גם תולדותיו בכל הדורות

ועתה אענה גם אני הקטן חלקי בזה בסייעתא דשמיא, ועפי"ז יתיישב גם כן כל התמיהות והסתירות שהצענו מקודם. דהנה אפרים ומנשה בעצמם בודאי היו צדיקים, והיה ניכר על פניהם גודל צדקותם וקדושתם, ולכן החשיבם יעקב עד מאד, ואמר שיהיו בכלל השבטים, **כראובן ושמעון יהיו לי**.

ראובן ושמעון אחי אביהם, ולכן דייקא **בך יברך ישראל** לאמר **ישימך אלקים כאפרים וכמנשה**, כי אין לך ברכה גדולה מזו, שלא יהיה אצל הבנים ירידת הדורות, ואדרבה, הבנים יהיו עוד יותר טובים מהוריהם.^א

אפרים ומנשה לא הושפעו כלל מהסביבה ולמרות שהיו במצרים גדלו לשבטי קה

ומרן רבינו הגרי"ז **מבריסק** זצוק"ל (חידושי הגרי"ז הוספות פרשת ויחי) ביאר בדרך אחר, דהנה כל השבטים גדלו והתחנכו על ברכי יעקב אבינו בארץ כנען, וממילא אין זה חידוש כל כך מה שזכו להתעלות כל כך ולהיות שבטי קה, אך מנשה ואפרים לא זכו לכך, ולא עוד אלא שגדלו בטומאת וערות מצרים, מקום הטומאה של עבודה זרה וגילוי עריות, ואעפ"כ זכו להגיע למדריגת השבטים, זה כבר חידוש עצום.

ובפרט שנולדו במצרים עוד באמצע שבע שנות השובע שהיה במצרים, וראו נגד עיניהם שפע גדול ומרובה של תאוות והנאות עוה"ז, כשאביהם יוסף הוא המשנה למלך, והוא מלקט שפע רב מהשובע עד בלי די, וכלשון הפסוק (מא, מט), **ויצבור יוסף בר כחול הים הרבה מאד עד כי חדל לספור כי אין מספר**, ומ"מ לא נתקיים בהם חלילה (דברים לב, טו) **'וישמן ישורון ויבעט'**, רק אדרבה, למרות הכל פירשו עצמם מכל התאוות הגשמיות ועסקו בעבודת ה', עד שהגיעו לדרגת השבטים הקדושים.

ולכן כל אב מברך לבניו **ישימך אלקים כאפרים וכמנשה** דוקא, כשם שהם לא הושפעו מהסביבה, כך גם בנינו לא יהיו מושפעים ח"ו מהסביבה רק בכל מקום אשר רק יהיו נקלעים לשם במשך כל ימי חייהם, ימשיכו בצדקתם ובמעלתם.

א. לשון השפת אמת: 'וכתוב ישימך כו' כאפרים כו'. וקשה, כי רק כראובן ושמעון יהיו כו' ואמאי נתייחד הברכה ישימך כאפרים ומנשה. אך כי לאשר היה דור שאחר השבטים, ומ"מ נתעלו להיות בכללם. וזה על ידי הברכה כנ"ל להיות דבוק בשורש, אף שהם למטה במדרגה. ובאופן זה יוכל להיות נמשך ברכה לכל איש ישראל מאבות הקדושים אף אלף דור, כי השורש מהם. ובזה יש לומר גם כן מה שנאמר 'ויברך את יוסף', כיון שנתעלו בניו להיות שבטים, ממילא נתעלה הוא יותר. ועיין בזהוהר הקדוש הטעם שיוסף לא נמנה בין השבטים, כי נתעלה למעלה מבחינת שבטים עיין שם. עכלה"ק.

ב. רמז נאה כתב הבעל הטורים (מת, ה), 'אפרים ומנשה' בגימטריא 'ראובן ושמעון', לכך 'כראובן ושמעון יהיו לי', ליקח חלק כחלק.

העומדים לפניו נכללים בברכתו. וזהו מה ששאל ליוסף, 'מי אלה' - ירבעם ואחאב ויהוא ובניו העומדים כאן, הרי אינם ראויים לברכה מפני שיהיו רשעים.⁷

יוסף טען שיש להסתכל רק על הבנים לבדם לפי מצבם העכשווי - 'באשר הוא שם'

ועל זה השיב לו יוסף הצדיק, 'בני הם אשר נתן לי אלקים בזה', פירוש, אל תסתכל עוד הבטה עמוקה כל כך בבני, באופן שתראה גם המשך תולדותיהם עומדים לפניך, רק מעתה תסתכל רק על בני בלבד כפי מה שהם נראים עתה בפועל, וממילא תראה שעכשיו הם צדיקים גמורים וראויים לברכה.

והגם שכבר ראית בין זרעם רשעים, מ"מ להם עצמם בודאי מגיע הברכה ביושר ובצדק, ואין לנו למנוע הברכה מהם מפני העתיד הלא טוב שהולך לצאת מהם. ועל דרך מה שנאמר אצל ישמעאל (בראשית כא, יז), 'כי שמע אלקים אל קול הנער באשר הוא שם. ופירש"י, באשר הוא שם - לפי מעשים שהוא עושה עכשיו הוא נדון, ולא לפי מה שהוא עתיד לעשות. לפי שהיו מלאכי השרת מקטרגים ואומרים, רבוננו של עולם, מי שעתיד זרעו להמית בניך בצמא, אתה מעלה לו באר. והוא משיבם, עכשיו מה הוא, צדיק או

אמנם כשרצה לברכם, לא הסתכל רק עליהם בעצמם, רק התבונן והעמיק במחשבתו לראות ברוח הקודש כל הדורות והתולדות שיצאו מהם במשך כל השנים, שהרי הברכה שיברך אותם עתה איננו רק עבורם, רק עבור כל תולדותם עד סוף כל הדורות.

וכמו שמרגלא בפומיה של הגה"צ אאמו"ר שליט"א לומר, שכשהוא רואה לפניו ילד, אינו רואה בזה רק ילד אחד בלבד, רק הוא רואה בו אלף ילדים, שהרי בס"ד זה הקטן גדול יהיה, ובמשך הזמן ישא אשה ויוליד בנים, ובני בנים, נכדים נינים ובני נינים, ונמצא שלא רק ילד אחד ניצב עתה לפניו, רק אלף ילדים בני נינו, שהרי כולם כלולים בו, ורק בזכותו יוולדו כל האלף בני נינים.⁸

ועל דרך זה כשנכנסו מנשה ואפרים ליעקב להתברך, לא הביט יעקב רק במנשה ואפרים בלבד העומדים לפניו, רק הביט בהם הבטה עמוקה, עד שראה לפניו בחוש את כל הדורות העתידיים לצאת מהם. וממילא ראה גם כן בחוש את ירבעם ואחאב הרשעים, עומדים כנגדו ביחד עם שאר זרעו של אפרים, ואיך ש'יהוא ובניו' הרשעים עומדים כנגדו ביחד עם שאר זרעו של מנשה.

ולכן מיאן לברכם, כדי שלא יהיו הרשעים הללו

ג. ועל דרך מה שנאמר אצל משה רבינו, (שמות ב, יא-יב), 'ויהי בימים ההם ויגדל משה וגו' וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו, ויפן כה וכה וירא כי אין איש. ופירש"י, רש"י וירא כי אין איש - עתיד לצאת ממנו שיתגייר. ורואים מזה שכשמשו רבינו הסתכל על איש, הוא לא הביט עליו בלבד, רק הביט בו הבטה עמוקה, עד שראה לפניו בחוש את כל הדורות העתידיים לצאת ממנו, ובדק את כל כולם וראה ששום אחד מהם אינו עתיד להתגייר.

ד. עיין במדרש ילמדנו (בראשית אות קפד), וירא ישראל את בני יוסף וגו', מי אלה, וכי לא היה מכירם, והרי כתיב אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי, אלא צפה יעקב וראה ירבעם הרשע יוצא מזרעו של אפרים, ובידו שני עגלי זהב וצועק ואומר: 'אלה' אלהיך ישראל, לפיכך אמר מי 'אלה'. אמר לו יוסף, בני הם אשר נתן לי אלקים בזה, בכתובה ובקדושין. אמר לו יעקב אבינו, יודע אני שבניך הם בקדושה ובטהרה, אלא על 'אלה' שראיתי אני מתבהל.

באותה שעה השליך יוסף עטרה שלו והתיר זיינו ונפל לפניו, הדא הוא דכתיב ויוצא אותם יוסף מעם ברכיו וישתחו לאפיו ארצה, אמר לו, החטא שעתידין בני לעשות אתה רואה, והשירה שעתידין לומר על הים אין אתה רואה. כיון ששמע יעקב כן, אמר לו, קחם נא אלי ואברכם. עכ"ל.

ורואים מכאן להדיא, שיעקב ראה כנגדו את ירבעם ובידו בידו שני עגלי זהב וצועק ואומר, אלה אלהיך ישראל, ולכן לא רצה לברך את אפרים, כיון שראה בחוש את ירבעם הרשע היוצא ממנו.

רשע, אמרו לו צדיק, אמר להם לפי מעשיו של עכשיו אני דנו, וזהו 'באשר הוא שם'.

והנה שם היה גם ישמעאל בעצמו רשע, שהרי יצא אז לתרבות רעה, ולכן גירשו אברהם מביתו, ואעפ"כ אמר הקב"ה, שהיות והוא עצמו ראוי עדיין לחיות ולהתקיים למרות רשעותו, לכן אני מעלה לו באר מים, ואיני מסתכל על זרעו ועל מה שהם עתידים להמית את בני בצמא.

יש להסתכל רק על מה שכבר אפשר עתה להראות באצבע עליהם

וכל שכן מנשה ואפרים - להבדיל אלף אלפי הבדלות, שהם בעצמם קדושים וטהורים, שבטי קה, יש לנו להסתכל עתה רק עליהם ועל צדקתם, ולברכם, ולא להסתכל על זרעם העתיד לצאת מהם. וזהו מה שאמר יוסף, 'בני הם אשר נתן לי אלקים בזה', תיבת 'בזה' הוא כעין 'באשר הוא שם', כי תיבת 'זה' מורה על דבר שאפשר להראותו עם האצבע ולומר 'זה', כמו שנאמר בשירת הים (שמות טו, ב), 'זה' אלי ואנוהו, ופירש"י, זה אלי - בכבודו נגלה עליהם והיו מראין אותו באצבע, ראתה שפחה על הים מה שלא ראו נביאים.

וכן אמרו במסכת תענית (לא), עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים, והוא יושב ביניהם בגן עדן, וכל אחד ואחד מראה באצבעו, שנאמר (ישעיה כה, ט), ואמר ביום ההוא הנה אלקינו 'זה' קוינו לו ויושיענו 'זה' ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו.

וזהו מה שאמר יוסף לאביו, שיש לנו להסתכל רק 'בזה', במה שיכולים להראות עתה עם האצבע, והיות שעכשיו כשמראין עם האצבע על מנשה ואפרים, רואים שהם צדיקים, לכן בודאי מגיע להם הברכה.^ה

ובאמת גם יעקב אבינו בעצמו סבר כן, רק הוא חשש שאולי הטעם מה שראה שעתידים לצאת מהם רשעים, הוא מפני שיש בהם גופא איזה פגם ופסול. ולכן הראה לו יוסף שטר אירוסין ושטר כתובה, כדי להוכיח לו שבהם גופא אין חלילה שום פגם ופסול, ומה שיצא מהם רשעים אינו תלוי בהם כלל.

וביקש רחמים על הדבר, שיוכל יעקב לחזור ולראות את אפרים ומנשה לבדם, ולא יראה עוד לפניו את זרעם הרשעים. ואכן נתקבלה תפילתו, וחזרה רוח הקודש ליעקב אבינו.

ביאור הוויכוח בין יעקב ויוסף בענין חשיבותו של אפרים יותר ממנשה

שמאלו על ראש מנשה שיכל את ידיו כי מנשה הבכור. וגו'.

וירא יוסף כי ישית אביו יד ימינו על ראש אפרים וירע בעיניו ויתמוך יד אביו להסיר אותה מעל ראש אפרים על ראש מנשה. ויאמר יוסף אל אביו לא כן אבי כי זה הבכור שים ימינך על ראשו. וימאן אביו ויאמר ידעתי בני ידעתי גם הוא יהיה לעם וגם

ועפי"ז נוכל להבין ולבאר מה היה הוויכוח לאחר מכן בין יעקב אבינו ליוסף בנו, אם להשים היד ימין על מנשה או על אפרים. וכך נאמר בפסוקים בפרשתן (מח, יג-כ) ויקח יוסף את שניהם את אפרים בימינו משמאל ישראל ואת מנשה בשמאלו מימין ישראל ויגש אליו. וישלח ישראל את ימינו וישת על ראש אפרים והוא הצעיר ואת

ה. ועל דרך זה כתב השפתי כהן (מגורי הארז"ל) לבאר לשון הפסוק, ויברכם 'ביום ההוא' לאמר - כלומר, לפי אותו יום ולפי אותו הזמן 'באשר הם שם' הן צדיקים. עכלה"ק.

וכעין זה כתב גם הכלי יקר, 'ויברכם ביום ההוא לאמר - כפי מה שהיו ביום ההוא, ולא היה חושש אל העתיד מה שיבוא מזרעם, כי אין דנין את האדם כי אם לפי מעשיו של עכשיו'.

כבוד, למה שיכל את ידיו, ולא לומר לאביו 'לא כן אבי'.

וע"פ דברינו יובן שפיר, דהנה יוסף הבין מיד הטעם שאביו שיכל את ידיו, להניח ידו הימין על אפרים, שהוא מפני שהתולדות של אפרים יהיו יותר צדיקים מתולדותיו של מנשה. אך כך אמר לאביו, 'לא כן אבי', כלומר, וכי לא כך הסכים אבי מקודם לשיטתי, שאין להסתכל עתה רק על מנשה ואפרים בלבד, מבלי לראות כלל לפניך את זרעם, וכבר ביקשתי רחמים על הדבר שלא תראה עתה רק את מה שיכולים להראות באצבע, מנשה ואפרים לבדם, ולא את זרעם, וכבר נתקבלה בקשתי. ואם כן איך יתכן שעדיין הינך רואה לפניך את זרעם, ושזרעו של אפרים יעלו יותר טוב מזרעו של מנשה.

הרי כשמביטים רק על מנשה ואפרים לבדם, אין ניכר שום חילוק בין מנשה ואפרים, רק שניהם שווים לטובה בצדקותם, ואם כן יש לך להשים יד ימינך על מנשה הבכור. וזהו 'כי זה הבכור', מאחר שעכשיו אנו יכולים להראות באצבע על מנשה ולומר 'זה הבכור', ואין אנו רואים בו שום גריעותא לגבי אפרים, אם כן 'שים ימינך על ראשו' של מנשה הבכור.

יעקב המשיך לראות כנגדו זרעם הצדיקים של מנשה ואפרים והסיח דעתו רק מזרעם הרשעים

והשיב לו יעקב, מה שהסכמתי לשיטתך שלא להסתכל עתה על זרעם, היינו דוקא שלא אסתכל עתה על זרעם הרשעים, אך על זרעם הצדיקים, בודאי המשכתי להביט בם כאילו הם נצבים עדיין לפני, כדי שיהיו נכללים בברכתי.

ולכן היות שאני רואה כאן כנגדי זרעם הצדיקים של מנשה, וזרעם הצדיקים של אפרים, ואני רואה בחוש, שזרעו של אפרים עדיף יותר מזרעו של מנשה, כי בין זרעו של אפרים אני רואה את

הוא יגדל ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא הגוים.

ויש להבין מה היה כאן הויכוח בין יעקב ליוסף. והנה סברת יוסף פשוט הוא, שהיות ומנשה הוא הבכור, לכן יש להניח יד הימין עליו, אולם יש להבין מה היה סברת יעקב במה ששיכל את ידיו, והניח יד ימינו דוקא על אפרים.

ופירש"י, 'ידעתי בני ידעתי' - שהוא הבכור. גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל - שעתיד גדעון לצאת ממנו שהקב"ה עושה נס על ידו. ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו - שעתיד יהושע לצאת ממנו שינחיל את הארץ וילמד תורה לישראל. וזרעו יהיה מלא הגוים - כל העולם יתמלא בצאת שמעו, כשיעמיד חמה בגבעון וירח בעמק אילון.

טענת יוסף היה כמו מקודם שיש להסתכל רק על הבנים לבדם ולא על זרעם וממילא יש להחשיב את מנשה הבכור

ועדיין יש להבין הלשון שאמר יוסף ליעקב, 'לא כן אבי כי זה הבכור שים ימינך על ראשו', למה היה לו להודיעו עתה שמנשה הוא הבכור, הרי היה ניכר בחוש שיעקב מכיר בזה, שלכן נמצא מנשה בימינו ואפרים בשמאלו, מפני שמנשה הוא הבכור ואילו אפרים הוא הצעיר, ולמרות כל זאת שיכל את ידיו בחכמה, להניח בדוקא את ידו הימין על מי שנמצא בשמאלו, ואת ידו השמאלית על מי שנמצא בימינו. והיה ניכר בעליל שלא מדובר כאן באיזה טעות וכדומה, רק שיעקב עושה כך במכוון, מפני איזה כוונה נסתרת שיש לו בזה!

ואם כן לא היה ליוסף לומר לו, 'כי זה הבכור', כי פשיטא שכך הוא, רק כך היה לו לומר, שים ימינך על הנמצא בימינך, ואת שמאלך על הנמצא בשמאלך. ועוד יש להבין למה אמר ליעקב אבינו הלשון 'לא כן אבי', היה לו לשאול אותו בדרך

1. עיין בנועם אלימלך (בפרשתו), 'שיכל את ידיו כי מנשה הבכור', ולכאורה הטעם הוא ההיפך של עשיה. אלא לימדה תורה דרך ארץ, שינהוג אדם כבוד בחבירו לפי הראוי לו, ואף על פי שהיה יכול יעקב אבינו עליו השלום לחזור ולהעמידם כרצונו, זה לימינו וזה לשמאלו. אלא שכוונתו היה שלא לבייש את מנשה, ולכך שיכל את ידיו בראשם, וקל להבין. עכ"ל"ק.

הטעם שמברכים את הבנים דוקא 'ישימך אלקים כאפרים וכמנשה'

ועתה מוכן שפיר מה שאמר יעקב אבינו, שבמשך כל הדורות כשאבא ירצה לברך את בנו, יברך אותו ויאמר 'ישימך אלקים כאפרים וכמנשה', מפני שאצלם נתחדש יסוד גדול, שיש להסיח דעת לגמרי מהעתיד הרע שהולך לצאת ממנו - ירבעם ואחאב, ומאידך, אסור להסיח דעת מהעתיד הטוב והמזהיר שהולך לצאת ממנו - יהושע בן נון, רק אדרבה, את העתיד הטוב יש לראות כבר מעתה בחוש, כאילו הוא כבר נמצא בפועל.

וזהו 'בך יברך ישראל לאמר', כשהאבא יזכור יסוד זה, ירצה וישתוקק תמיד לברך את בניו בברכות לרוב, מפני שסיח דעתו לגמרי מהחששות שיש לו על בנו לגבי עתידו, ויראה בו רק מעלותיו הטובות שיש לו עתה! וכל שכן כשנראה לו שיש לבנו עתיד טוב מאד, ידמה לנגד עיניו כאילו כבר עתה הגיע בנו למעלות הטובות הללו, וזה יגרום לו לאהוב אותו אהבת נפש, ולברכו תמיד עד בלי די, ולהשקיע בחינוכו יותר ויותר.

יסוד גדול בחינוך הנוגע מאד לכל ההורים

הוא יסוד גדול הנוגע מאד מאד בחינוך הבנים, לפעמים יש בן שיש לו איזה בעיה רפואית ל"ע,

יהושע בן נון, שיהיה רבן של כל ישראל ומנהיג הדור, ומשה רבינו ימסור בידו כל התורה שיקבל מסיני, לכן אני מחשיב את אפרים יותר ממנשה, ודוקא על ראשו אני מניח את היד הימין.

והגם שיעקב כבר נכח לראות מקודם שלגבי זרעם הרשעים, גרוע אפרים ממנשה, כי ראה בין זרעו של אפרים את ירבעם בן נבט שחטא והחטיא את ישראל, וכן אחאב שהמשיך בדרכו הרעה. ואילו אצל זרעו של מנשה ראה רק את יהוא ובניו, שרק המשיכו בדרכו הרעה של ירבעם, אך עיקר וראש הרשעות הוא ירבעם שיצא מאפרים, אשר בו תלוי כל החטאים שעשו כל אלו שנמשכו בדרכו הרעה, כמו ששנינו **בפרקי אבות** (פ"ה משנה יח), ירבעם חטא והחטיא את הרבים, חטא הרבים תלוי בו.

אך לגבי זה, קיבל בקשתו של יוסף, והסיח דעתו לגמרי מן העתיד הרע שראה בחוש שעוד בוא יבוא בהמשך הימים והשנים, ולא הציב עוד לנגד עיניו את זרעו הרשעים של אפרים, והסתכל רק על אפרים עצמו באשר הוא שם, שהוא עתה צדיק קדוש וטהור. ומ"מ המשיך להסתכל בזרעו הצדיקים, והמשיך לראות אותם עומדים כנגדו, ולכן **'וישם את אפרים לפני מנשה'**, כיון שראה בין זרעו את יהושע בן נון רבן ומנהיגן של ישראל.

ז. וגם הקב"ה מתנהג כך עם כלל ישראל, כי הגם שהקב"ה יודע כל מה שעתיד להיות, מכל מקום מסתכל הקב"ה רק על הדברים הטובים שעתידים ישראל לעשות, ולא על הדברים הרעים שהם עתידים לעשות. כמו שכתב בארוכה הפרשת דרכים (דרוש הרביעי), וזה לשונו: שבכלל רחמי וחסדיו יתברך שהוא מתנהג עם בריותיו הוא זה, שאם עתידים להיות צדיקים, הוא מסתכל בעתיד ומטיב עמהם, אך אם עתידים לחטוא, אינו מסתכל במה שעתידים לחטוא, ואינו דן את האדם אלא בשעתו. והיינו דכתיב (איוב יא:א) וירא און ולא יתבונן, דדוקא און לא יתבונן, אבל מה שעתידים להטיב יתבונן.

ומשום הכי נסתכל במה שעתידין לקבל את התורה וגאלם, ולא נסתכל במה שעתידין לחטוא במדבר, לפי שלהרע אינו דן את האדם אלא בשעתו. וראיית הדבר מבואר במדרשו של רשב"ג, "בא וראה כיצד מתנהג הקדוש ברוך הוא עם בריותיו, בשעה שצופה שעתידים לעשות רצונו הוא מטיב עמהם, ובשעה שצופה שעתידים לחטוא אינו מעניש אותם, היינו דכתיב וירא און ולא יתבונן", ע"כ.

וזהו כוונתם בשמות רבה, (א, מב), וירא אלקים, אמר ריש לקיש, שראה שעתידין להמרות על ים סוף, דכתיב (תהלים קו, ז) וימרו על ים בים סוף, וידע אלקים, שהם עתידים לומר (שמות טו, ב) זה אלי. ר' יהושע בן לוי אמר, ראה שעתידין לומר (שמות לב, ד) אלה אלהיך ישראל, וידע אלקים, שעתידין להקדים נעשה לנשמע, ע"כ. וכו'. נראה שכוונת המאמר הוא עם מה שכתבנו, שבא להודיע כמה הם חסדי ה'. דמלבד שכבר כתבנו, שה' משגיח על הטוב שעתידין לעשות ומטיב עמהם, ואינו משגיח על הרע שעתידין לעשות להרע עמהם. עוד הפליא חסדו, שאם רואה שעתידין להרע ולהטיב, מטיב עמהם בשביל מה שעתידין להטיב, ואינו נמנע מלהטיב בשביל מה שעתידין להרע, מאחר שעתידין גם כן להטיב. עכ"ל של הפרשת דרכים.

לו, מהעתיד המזהיר שבנו יכול להגיע אליו באם ישקיע כהוגן בלימוד התורה וקיום המצוות. כי לדאבונינו כבר היו ילדים רבים שהיו להם כשרונות טובים וחריפים, ובסוף לא יצא מהם כלום.

והעצה לזה, שהאבא כבר יראה עכשיו את העתיד הטוב של בנו כנגד עיניו, ויחשוב שבנו 'הראש ישיבה הגדול' נמצא כעת בביתו, וזה יגרום לו לכבדו מאד כבר מעתה כמו שמכבדים לראש ישיבה, ולא יפסיק מלהגיד לבנו מעלותיו וכשרונות העצומים שקיבל מן השמים.

וכשהבן יראה השאיפות הגדולות שאביו תולה בו, וישמע מאביו גודל המעלות שיש לו יותר מאחרים, זה ישפיע עליו מאד לנצל כל כשרונותיו, ולהשקיע כל ימיו ושנותיו בלימוד התורה בהתמדה גדולה, כדי להראות לאביו שאכן הוא מתחיל להגיע למה שאביו מצפה ממנו כבר רבות בשנים.

ולכן צריך כל אב לזכור תמיד הברכה של 'ישימך אלקים כאפרים וכמנשה', שיעקב הסיח את דעתו מן העתיד הרע שהולך לצאת מאפרים, ואדרבה, הוא ראה בחוש רק העתיד הטוב שהולך לצאת ממנו, עד שמשום כן כיבדו מאד בפועל כבר מעתה, להקדימו לפני מנשה הבכור.

וזה יזכיר לו שגם הוא יש לו להתנהג עם בניו באופן זה, לראות רק מעלות בניו ולא חסרונותיהם, וממילא יזכה באמת שגם בניו יגדלו לשם ולתפארת ולאילנא רברבא - ישימך אלקים כאפרים וכמנשה.

יעזור השי"ת, שיתקיים אצל כל אחד ואחד הברכה 'ישימך אלקים כאפרים וכמנשה', שנזכה לבנים צדיקים ותלמידי חכמים, עוסקים בתורה ובמצוות ובעלי יראת שמים, ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה, אמן.

והאבא חושב לעצמו, איזה עתיד כבר יהיה לבנו נוכח מצבו הרפואי, מי ירצה להשתדך עמו וכדומה. ולפעמים יש בן שיש לו כשרונות חלשים במיוחד, והאבא מתחיל לחשוש, איזה ישיבה תסכים לקבלו בעתיד, איזה בחור יסכים ללמוד אתו חברותא וכדומה. וכל זה גורם לו שכבר מעתה כשהילד עוד רק בשנים, האבא מתייאש ממנו לגמרי ואינו תולה בו שום תקווה, ולכן אינו משקיע כל כך בחינוכו.

אך באמת הוא טעות גמור, כי יש לנו להסיח דעת לגמרי מהעתיד הרע שחוששים שהולך לצאת מהבן, ולראותו רק במצבו העכשווי, והיות שעכשיו ברגע זה הוא ילד טוב ונחמד, יש לו חשק ולומד בהתמדה, והוא מתנהג למופת, אם כן למה לא ירווה ממנו נחת עכ"פ בשנים הללו. לכן העצה היעוצה להאבא היא, תשכח לגמרי מחסרונותיו העתידיים, ומעתה ואילך תתמקד רק במעלותיו הטובות שיש לו עתה, וממילא תתחיל לראות לפניך ילד מצוין להפליא.

וזה יתן לך כח להשקיע בו ככל היותר בחינוכו, ומאחר שיקבל חינוך מושקע כל כך, יתכן מאד שזה ישפיע גם על העתיד, כי כשיהיה לו חשק להתמיד בלימוד כל הימים והשנים, כשרונותיו יתחזקו מאליו, ובזכות לימוד התורה יתרפא לגמרי מחוליו, ויתכן שעוד יצמח לאחד מהגדולי ישראל.

הדרך איך להשפיע על הבן שינצל

כשרונותיו הטובים

וכמו כן לאידך גיסא, כשהאבא נוכח לראות שבנו התברך מן השמים בכשרונות עצומים, יש לו זכרון חריף מאד, ועוד מעלות טובות ורבות, והדבר וודאי שאם ינצל כל מעלותיו וכשרונותיו שקיבל מן השמים, יוכל לצמוח 'רשכבה"ג', מ"מ אל יסתפק האבא רק בשמחתו העכשווית שיש